

Mario Šporčić¹✉, David Mijoč², Matija Landekić¹, Marko Lovrić¹

PODUZETNIŠTVO U IZVOĐENJU ŠUMSKIH RADOVA U BOSNI I HERCEGOVINI – PRIMJER ŠUMARIJE KUPRES

ENTREPRENEURSHIP IN THE FORESTRY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA – EXAMPLE OF FOREST OFFICE KUPRES

SAŽETAK

Na primjeru Šumarije Kupres u radu se prikazuje stanje šumarskog poduzetništva u Bosni i Hercegovini. Postojeće stanje i profil uslužnih izvoditelja šumskih radova utvrđeni su analizom oblika i značajki izvoditelja koji su se u 2009. godini kao davatelji usluga prijavili na javno nadmetanje za izvođenje šumskih radova u Šumariji Kupres. Oni su analizirani s obzirom na brojnost i strukturu zaposlenika, vrstu i obujam radova te broj, vrstu i starost radnih sredstava. U radu je također analiziran postupak ugovaranja radova te su prikazani osnovni pojmovi i podaci koji opisuju odnos između naručitelja i izvoditelja radova.

Cljučne riječi: šumarstvo, izvoditelji šumskih radova, poduzetništvo, Bosna i Hercegovina.

UVOD

INTRODUCTION

Poduzetništvo u šumarstvu danas predstavlja uobičajeni model obavljanja šumskih operacija širom svijeta. U šumarstvu razvijenih zemalja ono ima već dugu tradiciju. Pojavom na tržištu privatni izvoditelji prvo su smatrani nesigurnim, neozbiljnim, slabo opremljenim te za rad opasnim poduzećima. U međuvremenu, uslužni su izvoditelji postajali sve zastupljeniji i stvorili su jednu okosnicu u eksploataciji šuma, dok je broj radnika pri šumarskim poduzećima višestruko smanjen. U razvijenim zemljama privatni su izvoditelji prerasli u učinkovita, pouzdana i sigurna poduzeća koja čine velik udio u izvođenju šumskih radova (Šporčić, 2005).

U srednjoj i istočnoj Europi ugovorni rad u šumarstvu predstavlja relativno *noviju pojavu* koja je usko povezana s mehanizacijom sječe i privlačenja drva te

¹✉ Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Svetošimunska 25, 10000 Zagreb

² ŠGD Hercegbosanske šume d.o.o. Kupres, Šumarija Kupres, Splitska bb, 80320 Kupres, BiH

prijelazom na tržišnu ekonomiju. U Poljskoj, na primjer, u posljednjih desetak godina udio ugovornoga rada u šumarstvu povećan je s nule na 75% (Kastenholz 2002).

Prema istraživanjima šumarskog poduzetništva u Hrvatskoj (Šporčić, 2003, Šporčić i Martinić, 2004), ustanovljeno je da prevladavaju izvoditelji kojima obavljanje šumskih radova predstavlja kratkoročno zanimljivu djelatnost. To su uglavnom mala i neprofesionalna poduzeća. Ovdje treba napomenuti da se stanje i slika privatnog poduzetništva vrlo brzo mijenja, tako da danas u šumarstvu Hrvatske postoje uslužni izvoditelji koji predstavljaju ozbiljne partnere u izvođenju šumskih radova te u nekim slučajevima posjeduju šumske strojeve kakvima ne raspolaže ni državno poduzeće koje ima mandat gospodarenja državnim šumama (Hrvatske šume d.o.o. Zagreb).

Profil i stanje uslužnih izvoditelja šumskih radova u Bosni i Hercegovini (BiH) dosad nisu bili predmetom detaljnijih istraživanja, o čemu govore malobrojni i/ili teško dostupni znanstveni radovi koji se odnose na problematiku poduzetništva u šumarstvu BiH. U tome je pronađen motiv za provođenjem istraživanja kojima će se, na primjeru Šumarije Kupres, prikazati konkretno stanje izvođenja šumskih radova u BiH. Predmetna istraživanja provedena su za potrebe izrade diplomskoga rada iz kolegija Organizacija proizvodnje u šumarstvu na Šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu (Mijoč, 2009).

PODUZETNIŠTVO I PODUZETNICI KAO PREDMET ISTRAŽIVANJA *ENTREPRENEURSHIP AND FORESTRY CONTRACTORS AS A RESEARCH THEME*

Pojmovi “uslužni izvoditelj”, “nuditelj usluga” i “izvoditelj radova” podrazumijevaju svaki gospodarski subjekt koji može biti fizička ili pravna osoba ili, pak, grupa takvih osoba koji na tržištu nude robe, usluge ili radove. (Zakon o javnoj nabavi FBiH, čl.2). Dakle, u šumarstvu uslužni izvoditelji su oni koji osnivaju vlastita poduzeća koja nude uslužno obavljanje jedne ili više vrsta šumskih radova: sječu i transport (izvlačenje, izvoženje, iznošenje) drvnih sortimenata, radove jednostavne i proširene biološke reprodukcije, transport radnih strojeva niskonosećim kamionom, prijevoz osoba i materijala, radove na šumskim prometnicama i druge poslove koji se obavljaju u šumi.

Angažiranje uslužnih izvoditelja i prijelaz na ugovorni rad donosi mnoge prednosti. To najčešće znači veću fleksibilnost, bolji financijski rezultat, a moguće je i kvalitetnije obavljanje radova radi specijalizacije izvoditelja. Ustupanjem radova najpovoljnijem izvoditelju smanjuju se proizvodni troškovi u ukupnome troškovnom lancu te šumovlasnik/posjednik, naručitelj radova, može uz jednaku prodajnu cijenu drvnih sortimenata računati na veću zaradu. Međutim, slabije strane ugovornog rada su nedostatak investicija u opremu i osposobljavanje radnika, upitna stručna razina izvođenja radova, niska razina sigurnosti, upitna djelotvornost zaštite zdravlja radnika, nedjelotvorna inspekcija rada i dr.

Imajući u vidu navedene značajke ugovornoga rada u šumarstvu, provedenim se istraživanjima nastojalo spoznati profil i stvarne mogućnosti izvoditelja šumskih radova u Šumariji Kupres te ocijeniti stanje i razvijenost izvođenja šumskih radova

u BiH neovisnim poduzetnicima. Pritom se analizirani podaci odnose na postojeće uslužne izvoditelje na području Šumarije Kupres. Oni su analizirani s obzirom na brojnost zaposlenika, broj i vrstu radnih sredstava, starost traktora, opremu te vrstu i opseg radova. U rezultatima su također prikazani brojnost traktora i vrijednost ugovorenih radova u Hercegbosanskoj županiji.

PODRUČJE ISTRAŽIVANJA

RESEARCH AREA

OPĆENITO O ŠUMARSTVU U BOSNI I HERCEGOVINI

GENERALLY ABOUT THE FORESTRY IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Šume i šumska zemljišta u Bosni i Hercegovini rasprostiru se na površini od oko 2.710.000 ha, što čini 53% površine države. U državnom vlasništvu (Federacija BiH i Republika Srpska) je oko 2.186.300 ha ili oko 81% površine. Ukupna drvena zaliha svih šuma u BiH iznosi 307.364.800 m³. Godišnji volumni prirast je 8.383.500 m³, a ukupni sječivi drvni obujam iznosi 6.061.100 m³.

Tablica 1. Osnovni podaci o šumskim resursima u BiH
Table 1 Basic data on forest resources in BiH

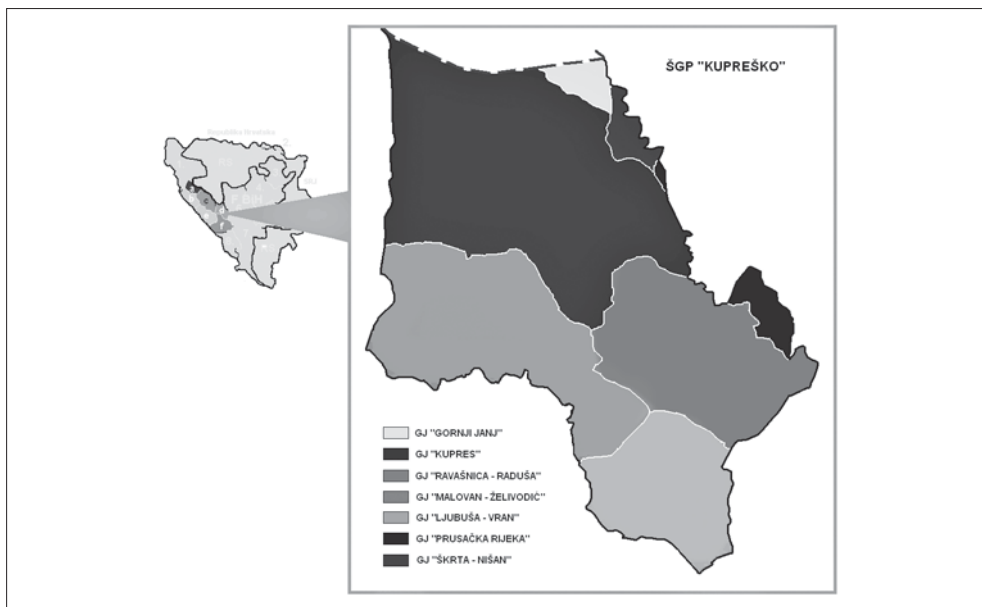
Površina šuma i šumskih zemljišta	2.710.000 ha
Šume	2.276.000 ha
Ostala šumska zemljišta	434.000 ha
Površine pod šumom i šumskim zemljištima	53,40 %
Ukupna drvena zaliha	307.364.800 m ³
Ukupna drvena zaliha četinjača	129.464.800 m ³
Ukupna drvena zaliha listača	177.900.000 m ³
Ukupni volumni prirast	8.383.500 m ³
Etat	6.061.100 m ³

Bosna i Hercegovina je Ustavom podijeljena na Federaciju BiH (51% površine BiH), Republiku Srpsku (48,9% površine BiH) i Distrikt Brčko (0,1% površine BiH). Federacija BiH je pritom podijeljena na 10 kantona ili županija (slika 1). Federacija BiH, Republika Srpska i Distrikt Brčko kao vlasnici državnih šuma na svome području njima administrativno upravljaju putem ministarstava nadležnih za šumarstvo. U Federaciji BiH su na razini svake županije formirana Šumsko gospodarska društva (ŠGD) nadležna za upravljanje šumama u pojedinoj županiji. U Republici Srpskoj je formirano jedno poduzeće koje gospodari svim državnim šumama.

Osnovno o Šumariji Kupres

Basic about the Forest office Kupres

Šumarija Kupres spada u jednu od šest šumarija na području Hercegbosanske županije (Kanton 10) (sl.1 a - f). Šumarijom Kupres i ostalim šumarijama na po-

Slika 1. Šumsko gospodarsko područje Kupreško
Figure 1 Forest management area Kupreško

Tablica 2. Prikaz drvene zalihe i etata u Šumariji Kupres
Table 2 Wood stock and annual cut in Forest office Kupres

	Drvena zaliha (m ³)	Volumni prirast, godišnji (m ³)	Sječivi etat, godišnji (m ³)
ČETINJAČE	2.038.865,00	83.397,00	37.424,00
LISTAČE	578.634,00	12.689,00	12.026,00
UKUPNO	2.617.499,00	96.086,00	49.450,00

dručju županije upravlja Šumsko gospodarsko društvo Hercegbosanske šume d.o.o. Kupres (u daljnjem tekstu ŠGD HB šume). Ukupna površina Općine Kupres, u sklopu koje se nalazi i Šumarija, iznosi 572,46 km². Od toga 30.402,6 ha ili 53,1% zauzimaju poljoprivredna zemljišta, javne površine i šume u privatnome vlasništvu, a 26.843,40 ha, ili 46,90% otpada na Kupreško šumsko-gospodarsko područje (ŠGP Kupreško) kojim upravlja Šumarija Kupres (slika 1). U ŠGD HB šume ukupno je zaposleno 497 radnika, a u Šumariji Kupres 76 radnika (podatak za 2008. godinu).

Najveći dio površine ŠGP Kupreško pokrivaju mješovite šume jele i smreke, nešto manje mješovite šume jele i smreke s bukvom te mješovite šume smreke i bora. Ukupna drvena zaliha kojom gospodari Šumarija Kupres iznosi 2.617.499 m³, od čega četinjače čine 2.038.865 m³ ili 78%, a listače 578.634 m³ ili 22%. Godišnji sječivi etat iznosi 49.450 m³ (izvor: *Šumsko gospodarska osnova za ŠGP Kupreško 2005-2014*).

Šume i šumska zemljišta na području Kupresa od velikog su značaja za cijelu općinu. Između ostaloga, bukva kao glavno ogrijevno drvo još uvijek ima izuzetno

Slika 2. Miniranost kao najznačajniji ograničavajući čimbenik gospodarenja šumama
Figure 2. Area under mines as the most significant constraint in forest management

veliku važnost za lokalno stanovništvo. Miniranost šuma i šumskih zemljišta pritom je najznačajniji ograničavajući faktor gospodarenja šumama. Prema istraživanjima (BH MAC, 2006), minirana površina Kupreškog ŠGP-a iznosi 6.245,50 ha ili 23,27% od ukupne površine kojom gospodari Šumarija Kupres. Procjenjuje se da ukupna površina miniranih područja u BiH iznosi više od 100.000 ha.

MATERIJAL, METODE I CILJEVI

MATERIALS, METHODS AND SCOPE

U Bosni i Hercegovini ne postoje objedinjeni podaci o uslužnim izvođačima šumskih radova. Izvođači koji se prijavljuju na javna nadmetanja posluju na vrlo uskom području pa se svi relevantni podaci o izvođačima nalaze u svakome kantonu Federacija BiH posebno i zasebno u Republici Srpskoj. U namjeri da se istraživanjima obuhvati područje Federacije BiH, upitnici o stanju šumarskog poduzetništva odaslani su po svim kantonima. Međutim, od 10 šumsko-gospodarskih društava u Federaciji BiH, samo su dva dostavila tražene podatke. To su ŠGD HB šume (Šumarija Kupres) i jedno društvo (ŠGD šume Bosansko-podrinjskog kantona) koje gospodari malom površinom šuma. Sukladno tome, detaljnije analize izvođača su ograničene na Šumariju Kupres, a određeni ukupni pokazatelji su prikazani na razini ŠGD HB šume. Cjelovitija istraživanja šumarskog poduzetništva u BiH su izostala zbog nedostupnosti podataka potrebnih za opsežnije analize.

Pokazatelji o stanju i profilu izvođača koji djeluju na području Šumarije Kupres prikupljeni su neposredno putem intervjua postojećih izvođača šumskih

radova koji su se u 2009. godini prijavili na javna nadmetanja. Ostali relevantni podaci su prikupljeni pretraživanjem i analiziranjem dostupnih izvješća, ugovora i ostale pisane dokumentacije o poslovanju Šumarije Kupres i direkcije ŠGD HB šume.

Stanje u Šumariji Kupres je prikazano potpuno sa svim relevantnim elementima koji se odnose na izvoditelje radova i ono uvjetno može poslužiti kao informativna slika o šumarskom poduzetništvu na cijelom području Federacije, uz pretpostavku da je stanje na ostalom području vrlo vjerojatno slično ili nešto lošije.

Za ocjenu stanja izvoditelja šumskih radova u Kupresu analizirani su podaci od 10 izvoditelja koji su sa šumarijom sklopili ugovor o izvođenju šumskih radova u 2009. godini. Podaci o izvoditeljima uključuju broj zaposlenih radnika (šumarskih tehničara, inženjera, stalno i privremeno zaposlenih), vrstu i opseg radova, broj, vrstu i starost radnih sredstava. Cilj je pritom prikazati izvoditelje s obzirom na njihovu kadrovsku i tehničko-tehnološku opremljenost te posebno prikazati postupak ugovaranja radova i odnose između poslodavca (šumarije) i posloprimca (nuditelj usluga) u Šumariji Kupres.

Kod analiza su korištene apsolutne i relativne frekvencije podataka, a rezultati su prikazani tabelarno i grafički.

REZULTATI

RESULTS

Šumarija Kupres ne posjeduje vlastite strojeve za rad u šumi te se u obavljanju godišnjih proizvodnih zadataka u gospodarenju šumama u potpunosti oslanja na neovisne izvoditelje šumskih radova. Prvi koji su se, u poslijeratnom tranzicijskom razdoblju, počeli opremiti specijaliziranim sredstvima za rad u šumarstvu bili su vlasnici pilana. Za njima su slijedili ostali koji su u uslužnom izvođenju šumskih radova vidjeli priliku za zaradom. Zbog konfiguracije terena i nepristupačnosti u velikom broju odjela u Šumariji Kupres izvoditelji su bili primorani nabaviti specijalne šumske traktore. Adaptirani poljoprivredni traktori i animalno privlačenje drva, zbog izuzetno teškoga terena, nisu naišli na veću primjenu u Šumariji Kupres.

POSTUPAK UGOVARANJA IZVOĐENJA RADOVA

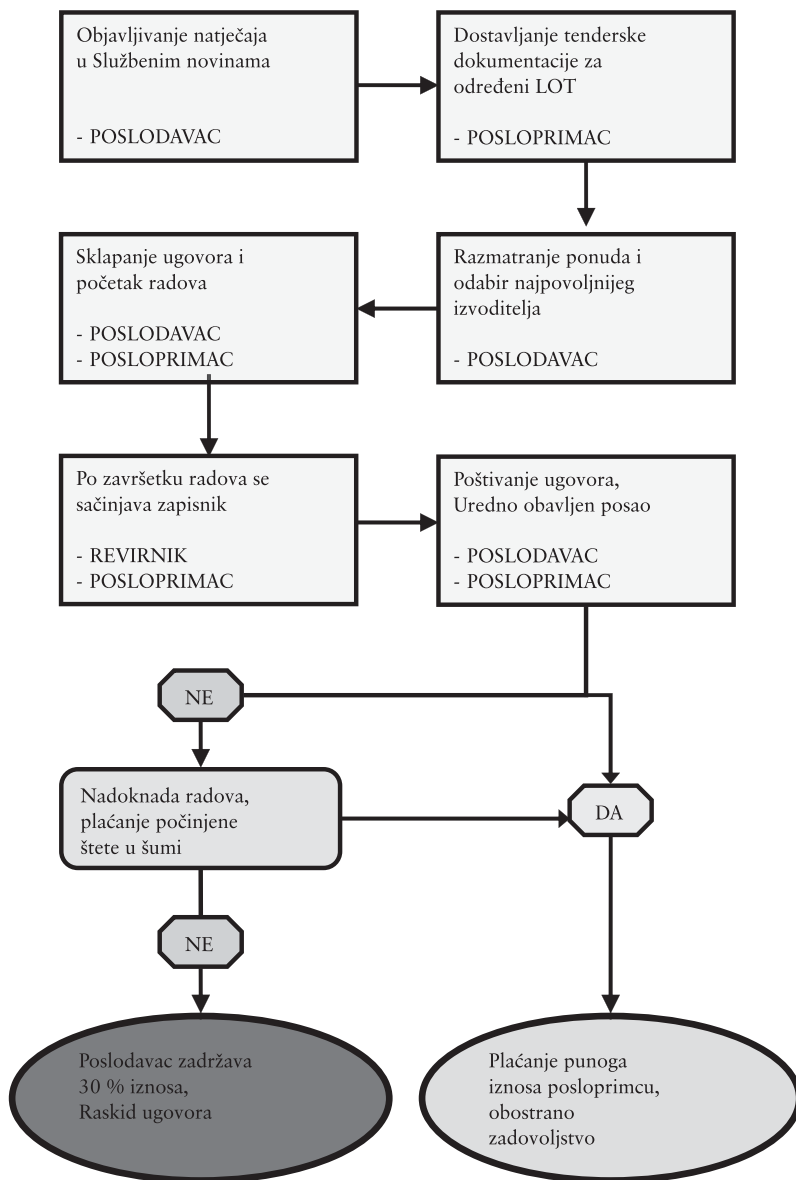
THE PROCEDURE OF MAKING AGREEMENTS IN FORESTRY CONTRACTING

Izvođenje šumskih radova ugovara se putem javnih natječaja. U daljnjem tekstu će ukratko biti prikazani osnovni pojmovi i podaci koji se odnose na postupak ugovaranja radova koji definiraju odnos između naručitelja i izvoditelja radova.

Ponuda podrazumijeva dokument koji podnosi izvoditelj radova i kojim nudi pružanje usluga pod uvjetima koji su određeni od strane ugovornog tijela.

Tenderska dokumentacija opisuje predmet nabave, uvjete ugovora i postupak izbora najpovoljnije ponude, a objavljuje je ili nuditeljima usluga predstavlja ugovorno tijelo.

LOT je vrsta robe ili usluge.

Slika 3. Shematski prikaz postupka od natječaja do završetka poslova
Figure 3 Diagram of the procedure in forestry contracting

Ugovorno tijelo koje predstavlja ŠGD objavljuje obavijest o javnoj nabavi u Službenim novinama Bosne i Hercegovine.

Rok za dostavljanje ponuda je 28 dana od objavljivanja obavijesti. Po isteku roka, na otvaranje dostavljenih ponuda dolazi po jedan predstavnik svakog prijav-

ljenog poduzeća. Izvoditelj čija je ponuda za određeni LOT poslodavcu najprihvatljivija (obično je to najniža cijena) sklapa ugovor o izvođenju radova.

Ugovorom koji sklapaju ŠGD i pojedini poduzetnik definira se njihov odnos i reguliraju međusobne obveze. Poduzetnik je dužan ispoštovati i izvršiti zahtjeve poslodavca u izvođenju ugovorenih šumskih radova. Najčešće su to: sječa isključivo doznačenih i zaštita nedoznačenih stabala od oštećivanja, privlačenje do pomoćnoga stovarišta, prikupljanje otpada (plastika, gume, maziva i sl.) i uspostava šumskog reda. Sve neopravdane štete koje su nastale u šumi prilikom obaranja i transporta, izvoditelj mora nadoknaditi poslodavcu po šumsko odštetnom cjeniku. Po završetku radova revirnik i izvoditelj sastavljaju zapisnik. Kao osiguranje za kvalitetno obavljen posao ŠGD prilikom plaćanja zadržava 30% cjelokupnog iznosa. Puni iznos se plaća tek kada je napravljen zapisnik i kada se utvrdi da su svi poslovi odrađeni korektno i kvalitetno. Uslužni izvoditelji koji obave manje od 80% ugovorenoga opsega radova nemaju pravo na nova javna nadmetanja. Na slici 3 prikazana je pojednostavljena shema cijeloga postupka.

IZVODITELJI ŠUMSKIH RADOVA U ŠUMARIJI KUPRES *FORESTRY CONTRACTORS IN FOREST OFFICE KUPRES*

Na području Šumarije Kupres postoji 10 uslužnih izvoditelja šumskih radova. Uglavnom su to neprofesionalna poduzeća kojima radovi u šumarstvu nisu primarna djelatnost. Postojeći izvoditelji analizirani su prema broju zaposlenika i vrsti radnih sredstava.

Broj zaposlenih radnika je u raščlambama prikazan prema dva kriterija, i to prema trajanju radnoga odnosa (sezonski ili povremeni i stalno zaposleni radnici) i prema stručnoj spremi (šumarski tehničari, inženjeri šumarstva i šumski radnici). Kao posebnost treba istaknuti kategoriju povremeno zaposlenih ili sezonskih radnika koji čine gotovo 70% ukupnoga broja radnika. To su uglavnom radnici sjekači, traktoristi i kopčashi koji sklapaju posao s izvoditeljem po dogovornoj cijeni, ali bez pisane ugovorne dokumentacije. Sjekači u pravilu imaju svoje vlastite motorne pile koje sami opskrbljuju gorivom i uljem, a trošak je uključen u dogovoru o iznosu i načinu plaćanja (po m³, ha i sl.). Kopčashi i traktoristi nemaju vlastita radna sredstva, nego upravljaju onima iz poduzeća, a poduzetnik se brine o pravodobnoj opskrbi gorivom i uljem te obavljanju servisa i popravaka. Za izvođenja radova poduzetnik radnicima osigurava smještaj i hranu.

Iz tablice 3 je vidljivo da je stanje zapošljavanja inženjera šumarstva izuzetno nepovoljno jer niti jedno poduzeće nema zaposlenog inženjera šumarstva. Sva poduzeća, međutim, imaju stalno zaposlenog po jednog šumarskog tehničara. Od ukupnog broja poduzeća, 40% ih ima stalno zaposleno dva radnika, od kojih je jedan šumarski tehničar, dok ostali zapošljavaju više radnika. Jedno poduzeće ima stalno zaposleno više od 10 radnika. Osim šumarskih tehničara, svi ostali stalno zaposleni radnici nemaju stručnu šumarsku izobrazbu. Broj povremeno zaposlenih ili sezonskih radnika višestruko je veći od broja stalno zaposlenih radnika. Naime, dugogodišnja je praksa poduzetnika angažiranje onoliko radnika koliko im je potrebno za određeni posao odnosno ugovor sa Šumarijom.

Tablica 3. Izvoditelje šumskih radova po brojnosti radnika
Table 3 Contractors by number of employees

Broj radnika	Radni odnos			Štručna sprema		Šumski radnici
	Stalno zaposleni	Povremeno zaposleni	Inženjeri šumarstva	Šumarski tehničari	Šumski radnici	
Frekvencija izvoditelja, N						
0	-	-	10	-	-	-
1	-	-	-	9	-	-
2	4	-	-	1	-	4
3-4	3	-	-	-	-	3
4-6	1	1	-	-	-	1
6-9	1	-	-	-	-	1
10 i više	1	9	-	-	-	1

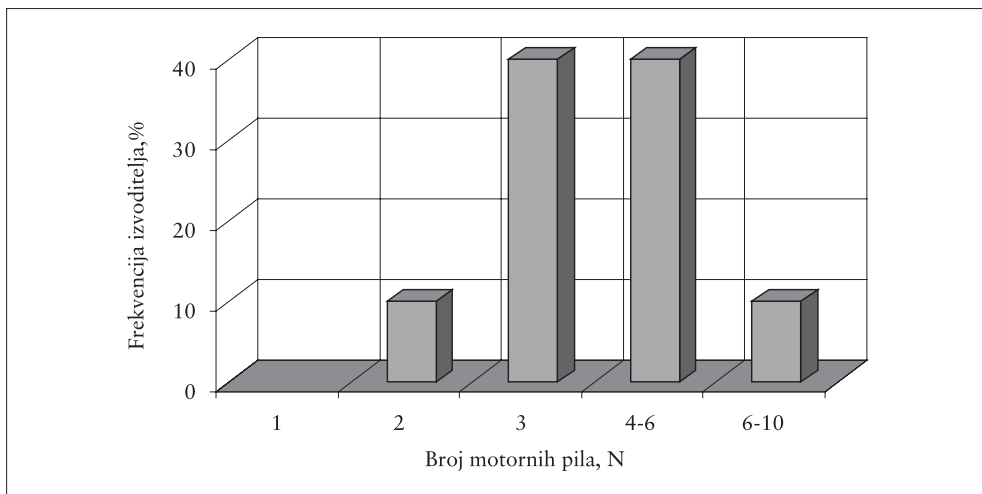
Tablica 4. Izvoditelji šumskih radova prema broju i vrsti motornih pila
Table 4 Contractors by number and type of chain-saws

Broj motornih pila	Stihl	Vrsta motorne pile		Ukupno
		Husquarna	Ukupno	
Frekvencija izvoditelja, N				
1	-	-	-	-
2	4	4	-	1
3	1	3	-	4
4-6	-	1	-	4
6 - 10	-	1	-	1
Ukupno	5	9	-	10

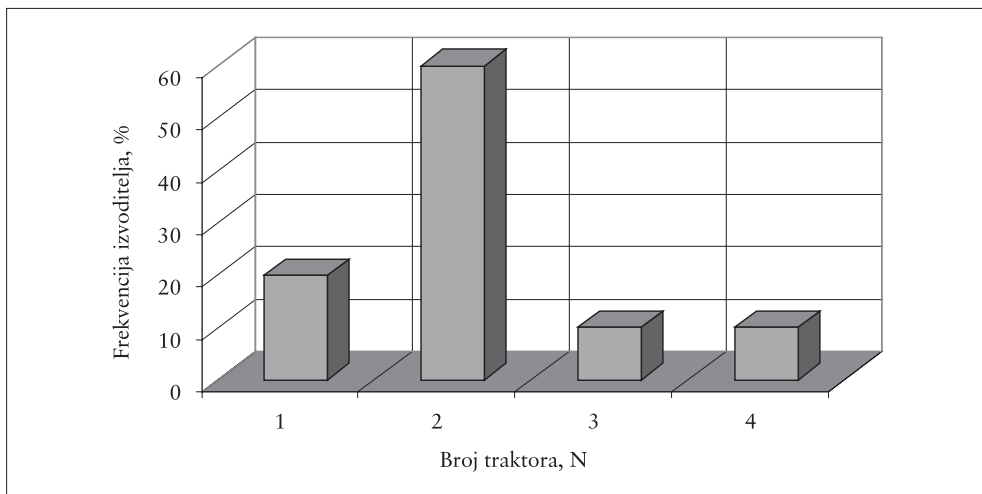
Tablica 5. Izvoditelji šumskih radova prema broju i vrsti šumskih zglobnih traktora
Table 5 Contractors by number and type of skidders

Broj traktora	Timberjack	LKT	Vrsta šumskog zglobnog traktora			Ukupno
			Tree Farmer	IMT	John Deer i Magirus Deutz	
Frekvencija izvoditelja, N						
1	3	2	1	-	2	2
2	1	3	-	1	-	6
3	1	-	-	-	-	1
4	-	-	-	-	-	1
Ukupno	5	5	1	1	2	10

Broj i vrsta radnih sredstva kojima raspolažu privatni izvoditelji utvrđena je na osnovi podataka koji su navedeni u natječaju za 2009. godinu. Tehničko-tehnološka opremljenost izvoditelja može se donekle smatrati zadovoljavajućom jer sva poduzeća posjeduju specijalizirana šumska radna sredstva. Posjeduju šumske zglobne traktore i po svakom traktoru minimalno jednu motornu pilu. Broj adaptiranih poljoprivrednih traktora se posljednjih godina smanjivao zbog učestalih kvarova na

Slika 4. Raspodjela izvoditelja po brojnosti motornih pila
Figure 4 Distribution of contractors by number of chain-saws

Slika 5. Raspodjela izvoditelja prema brojnosti šumskih traktora
Figure 5 Distribution of contractors by number of forest tractors

vrlo nepristupačnim terenima. Konji su također rijetkost u privlačenju drva, a posjeduje ih samo jedan izvoditelj.

U tablici 4 su prikazani podaci o broju i vrsti motornih pila u posjedu privatnih izvoditelja. Motorne pile u vlasništvu sezonskih radnika nisu uzete u obzir.

Motorne pile posjeduju sva poduzeća. Najčešće imaju od 3 do 6 motornih pila, jedno poduzeće posjeduje dvije, a jedno devet motornih pila (slika 4). Podaci također ukazuju na veću zastupljenost motornih pila Husquarna - svako poduzeća posjeduje barem jednu motornu pilu te vrste.

Tablica 6. Broj traktora prema starosti
Table 6 The age of forest skidders

Broj traktora	Starosne kategorije, godina				Ukupno
	<10	10 – 20	20 – 30	>30	
N	3	3	11	4	21
%	14	14	53	19	100

Slika 6. Stari šumski traktori i teški uvjeti rada
Figure 6 Old skidders and harsh working conditions

Radna sredstva za privlačenje drvnih sortimenata uglavnom predstavljaju zglobni šumski traktori. Njihova je analiza obuhvatila brojnost, tip i starost traktora.

Najzastupljenije vrste šumskih zglobnih traktora su Timberjack i LKT (tablica 5). Svi izvođači posjeduju minimalno jedan šumski zglobni traktor. Dva šumska traktora posjeduju 60% poduzeća, jedan izvođač ima 3, a jedan 4 šumska zglobna traktora (slika 5).

Starost šumskih traktora je čimbenik koji je analiziran da bi se dobila potpuniya slika o tehničko-tehnološkoj opremljenosti izvođača. Analiza je obuhvatila sve traktore te su razvrstani u 4 kategorije (tablica 6).

Najzastupljeniji su traktori koji su u uporabi 20 do 30 godina i oni čine 53% od ukupnoga broja traktora. Starije od 30 godina je 19% traktora, dok oni koji ulaze u grupu 10 do 20 godina starosti i oni ispod 10 godina čine po 14% od ukupnoga broja traktora.

Od ostale opreme izvođači posjeduju mobilne kontejnere za smještaj radnika koji se za obavljanja šumskih radova nalaze u šumi. Smještaj radnika u mobilnim kontejnerima je uobičajena praksa, rjeđe su to fiksni objekti u blizini šumskog radilišta (zgrade, baraka i sl.) a nikako putovanje kuća - posao.

Ukupna kadrovska i tehničko-tehnološka opremljenost izvođača na području Šumarije Kupres određena je razvrstavanjem i prebrojavanjem ukupnog broja zaposlenika i radnih sredstava svih analiziranih poduzeća (tablica 7)

Tablica 7. Podaci o zaposlenicima i radnim sredstvima analiziranih
izvoditelja

Table 7 Data on employees and working equipment of contractors

Kategorija	Brojnost, N	%
<i>Zaposlenici- ukupno</i>	142	100,00
Inženjeri	0	0,00
Šum. tehničari	10	7,04
Stalni radnici	42	29,58
Sezonski radnici	90 (varira!)	63,38
<i>Radna sredstva</i>		
<i>Motorne pile</i>	43	100,00
Stihl	12	27,91
Husquarna	31	72,09
<i>Šumski traktori</i>	21	100,00
Timberjack	8	38,10
LKT	8	38,10
Tree Farmer	1	4,76
IMT	2	9,52
John Deer	1	4,76
Magius-Deutz	1	4,76
<i>Konji</i>	2	100,00

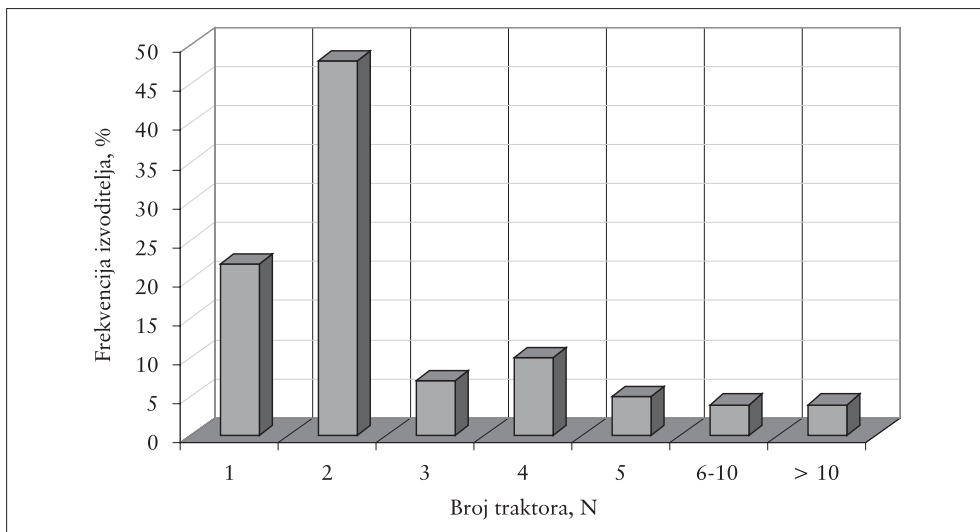
Prosječni broj stalno zaposlenih radnika po poduzeću iznosi 4,2. Ako tomu dodamo sezonske radnike onda je prosjek 13,2. Nadalje, prosječan broj motornih pila po poduzeću iznosi 4,3. Od šumskih traktora 76% čine Timberjack i LKT, a prosjek je 2,1 šumski globalni traktor po poduzeću.

VRIJEDNOST, IZVRŠENJE I ROKOVI UGOVORENIH RADOVA VALUE, AMOUNT AND DURATION OF CONTRACTED WORKS

Radove sječe i privlačenja drvnih sortimenata u Šumariji Kupres u potpunosti obavljaju uslužni izvoditelji. U 2008. godini ugovorena količina drvnoga opsega za sječu, izradu i privlačenje iznosila je 38.217 m³. Od toga je realizirano 36.890 m³ ili 96,50%. Za obavljanje ugovorenog obujma radova Šumarija Kupres je u 2008. godini izdvojila 789.474,00 KM (1KM = 3,75 KN). Ugovori sklopljeni između šumarije i izvoditelja uglavnom su jednogodišnji. Rok za izvršenje ugovorenih radova je 15. rujna.

INFORMACIJA O IZVODITELJIMA ŠUMSKIH RADOVA NA RAZINI ŽUPANIJE INFORMATION ABOUT FORESTRY CONTRACTORS IN THE COUNTY

Ukupno je na području HB Županije u 2009. godini registrirano 54 izvoditelja šumskih radova. Na osnovi raspoloživih podataka prikazana je raspodjela izvoditelja prema brojnosti šumskih globalnih traktora (slika 7). Stanje na području

Slika 7. Raspodjela izvoditelja prema brojnosti šumskih traktora u Županiji.
Figure 7 Distribution of county contractors by number of skidders

ostalim županija je vrlo slično, no zbog nedostupnosti podataka za sva društva u radu su izostale potpunije analize.

Gotovo polovica izvoditelja posjeduje po dva šumska traktora, a oko 20% izvoditelja posjeduje po jedan šumski traktor. Za motorne pile nema konkretnih podataka no kao jedan od uvjeta za registraciju poduzeća propisano je posjedovanje minimalno jedne motorne pile po traktoru. Poduzeća koja imaju 2 traktora u pravilu imaju i 2 stalno zaposlena radnika.

Treba naglasiti da ŠGD HB šume, jednako kao i Šumarija Kupres, proizvodne zadaća u potpunosti obavlja kroz uslužne izvoditelje te da ne posjeduje vlastite proizvodne kapacitete. U 2009. godini ŠGD je za potrebe sječe i privlačenja utrošilo ukupno 8.566.194 KM.

RASPRAVA I ZAKLJUČCI

DISTRIBUTION AND CONCLUSIONS

U radu su analizirani uslužni izvoditelji šumskih radova s područja Općine Kupres, odnosno izvoditelji koji obavljaju sječu i privlačenje drvnih sortimenata u Šumariji Kupres. Svi promatrani izvoditelji od šumskih radova nude isključivo uslugu izvođenja sječe i izrade te privlačenja drvnih sortimenata. Svi izvoditelji imaju stalno zaposlene radnike te posjeduju specijalizirana radna sredstva. Niti jedan izvoditelj nema zaposlenoga inženjera šumarstva, dok je zapošljavanje šumarskog tehničara propisano pa tako svi izvoditelji imaju barem jednog tehničara. Radnici sječači, traktoristi i kopčaši su uglavnom sezonski radnici iz drugih dijelova BiH koji u dogovoru s izvoditeljem sklapaju posao i čine većinu radne snage. Takvi rad-

nici nisu stalno zaposleni i najčešće imaju socijalna prava stečena po nekoj drugoj osnovi.

Najčešća radna sredstva za privlačenje su šumski traktori Timberjack i LKT. Starost šumskih traktora je vrlo nepovoljna te je više od 70% korištenih traktora staro više od 20 godina. Ugovorni izvođači uglavnom imaju dva šumska traktora i četiri motorne pile. Takvi izvođači svake godine za Šumariju Kupres obavljaju ukupan posao na sječi, izradi i privlačenju drva.

Šumarsko poduzetništvo u BiH, što pokazuje i primjer Šumarije Kupres, lošeg je općeg stanja. Brojne nepovoljnosti koje ga karakteriziraju su nedostatak investicija u opremu i osposobljavanje, upitna stručna razina izvođenja radova, pogoršano stanje sigurnosti i zaštite zdravlja radnika, niska primanja, dugo radno vrijeme, nedjelotvornost inspekcije rada, manjkavost pravne regulative, nepostojanje sindikata i dr. Mala poduzeća nisu u mogućnosti financirati uvježbavanje i razvoj, a zbog neposjedovanja potrebnih vještina i znanja povećana je opasnost od nesreća. Isto tako, zakonske obveze šumarskih poduzetnika nisu jasno određene, a prisutna je i neučinkovitost inspekcije rada. Na taj se način stvaraju preduvjeti za razvoj crnog tržišta kao i brojnih nepravilnosti u radu.

Postupak licenciranja koji bi vodio selekciji pouzdanih i kvalificiranih izvođača u šumarstvu BiH nije započet. Uslužni izvođači šumskih radova, stručno osposobljeni i dobro opremljeni, trebali bi biti nezaobilazna sastavnica u gospodarenju šumama kako na području Šumarije Kupres tako i na području cijele BiH. Poduzeća koja pritom imaju relativno novija specijalizirana radna sredstva, tri ili više stalno zaposlena radnika trebala bi predstavljati ozbiljne izvođače koji mogu jamčiti pouzdano i kvalitetno obavljanje šumskih radova.

LITERATURA

REFERENCES

- BH Mine Action Plan, Izvještaj 2006.: Problem mina u ŠGD Hercegbosanske šume d.o.o. Kupres, Kupres.
- Kastenholz, E., 2002.: Best practices in forestry contracting. Forworknet Update, December 2002., p. 1-3.
- Mijoč, D., 2009.: Poduzetništvo u izvođenju šumskih radova u BiH – primjer Šumarije Kupres. Diplomski rad, Šumarski fakultet Sveučilištau Zagrebu, str. 1-33.
- ŠGD Hercegbosanske šume d.o.o. Kupres, Izvođači šumskih radova u 2009. godini, Kupres
- Šporčić, M., 2003.: Uspostava modela potvrđivanja izvođača šumskih radova. Magistarski rad, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 100 pp, Zagreb.
- Šporčić, M., Martinić, I., 2004.: Uslužni izvođači šumskih radova u Hrvatskoj. Šumarski list 128 (11-12): 633 - 648, Zagreb.
- Šporčić, M., 2005.: Uvid u neka gledišta poduzetništva u šumarstvu Europe. Šumarski list 129 (5-6): 287- 298.
- Šumarija Kupres, Zapisnik o završenim radovima sječe i privlačenja, 2008., Kupres.
- Šumarija Kupres, Dinamika sječe, izrade i privlačenja drvnih sortimenata u 2009. godini, Kupres.

Šumsko gospodarska osnova za šumsko gospodarsko područje Kupreško za razdoblje 2005.-2014.

Zakon o javnoj nabavi Bosne i Hercegovine

Zakon o šumama Bosne i Hercegovine

ENTREPRENEURSHIP IN THE FORESTRY OF BOSNIA AND HERZEGOVINA – EXAMPLE OF FOREST OFFICE KUPRES

Summary

This paper presents the situation of entrepreneurship in the forestry of Bosnia and Herzegovina, based on the example of the Forest office Kupres. The actual position and the profile of the forestry contractors has been assessed based on a comprehensive analysis of form and characteristics of contractors, who offered to provide their services as forest contractors to Forest office Kupres in the year 2009. The data for analyzed contractors involved their structure by the number and the structure of their employees, type and quantity of forest work and also number, type and age of forest mechanisation. The analysis also included the procedure of forestry contracting in Forestry office Kupres i.e. in the Federation of BiH, and the basic data and terms which describe the relationship between forestry contractors and the Forest office.

Key words: forestry, forest work, forest contractors, entrepreneurship, Bosnia and Herzegovina